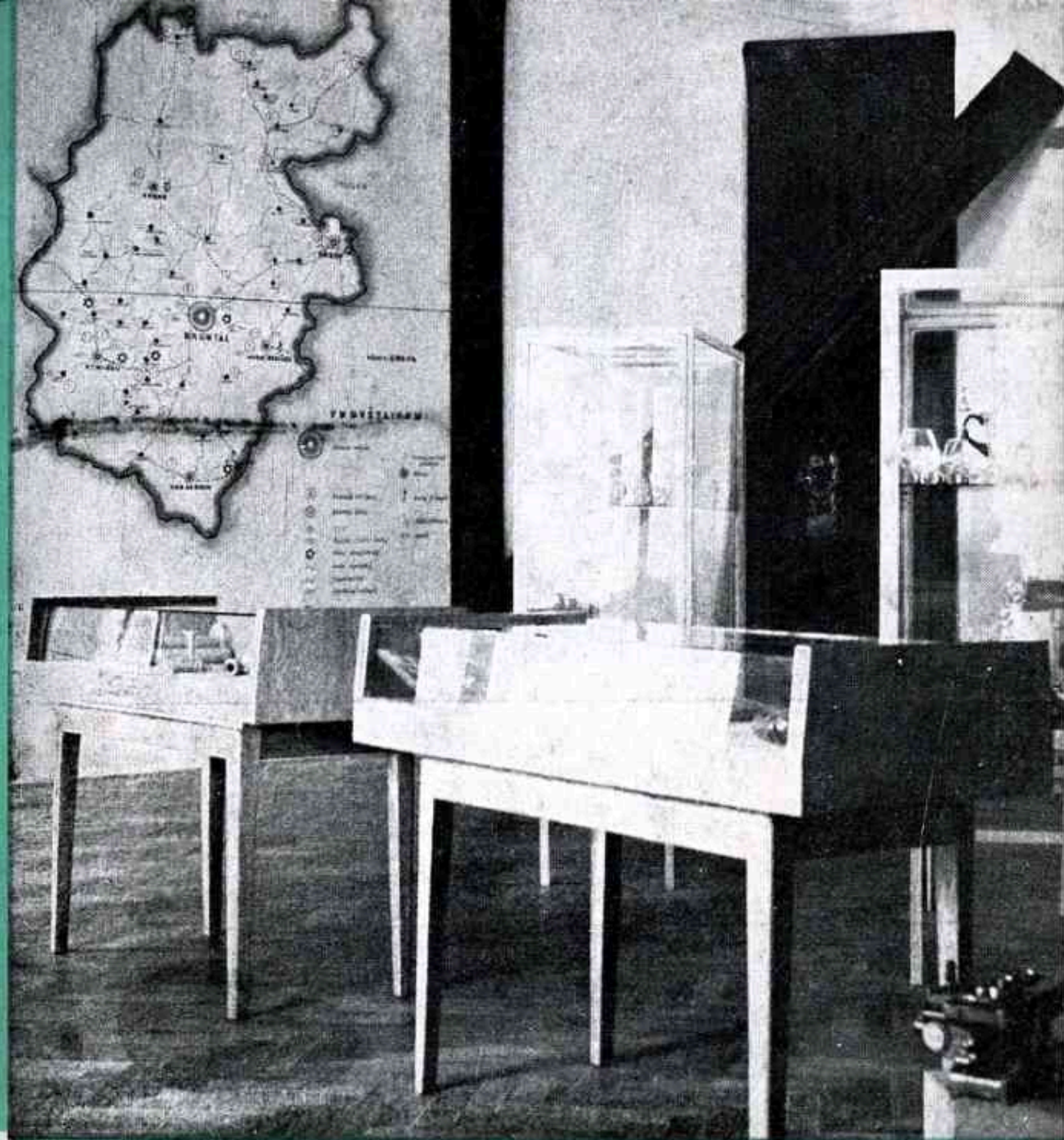

zprávy

KRAJSKÉHO
VLASTIVĚDNÉHO
STŘEDISKA
V OLOMOUCI

DVĚ RUKOPISNÉ PAMÁTKY KARLA HAVLÍČKA BOROVSKÉHO V PŘEROVĚ

Při pořádání archivu materiálu byly nalezeny v okresním archivu v Přerově dva neznámé rukopisy Karla Havlíčka Borovského, které pocházejí z období čerunové revoluce v Praze roku 1848. První z nich je dopis adresovaný dosud neznámému příjemci a druhý je psán ve formě článku a byl snad k dopisu přiložen. Obsah rukopisů je zaměřen k revolučním událostem v Praze a oba, zvláště článek („U mlejnu staroměstských), ukazují postoj Havlíčkův k bojům v Praze a jeho odpor proti řádění Windischgrätzova vojska.

Tyto památky jsou velmi cenným pramenem ke studiu Havlíčkovy osobnosti a budou též velmi cenné pro bádání o styku K. H. Borovského s moravskými přáteli.

Předním úkolem bude nyní zjistit adresáta Havlíčkova dopisu a další stopy Havlíčkových styků s moravskými obrozenci na Přerovsku.

Oba rukopisy citujeme vzhledem k zajímavosti jejich obsahu v plném znění.

W noci w Praze, dne 13-ho čerwna 1848.

Welewáženy Pane!

Nemohu mnoho o zdejších událostech se rozepisowati, to pozdější době ponechám. — Jenom k uklidnění Wašemu přispěti chci abyste žádných starostí sobě o mladého pána nedělal. Jest pod swědomitým mojím dohledem. — Dnes byla zblaudilau střelau w budowě generálkommanda zasažena kněžna Windišgrecová. — Ale na aumyslné zastřelení do podezření wzatý byl medik, mladý študent z domu protějšího. — Dnes zuřiwy boj trwal do noci a ještě před hodinau strašliwá kanonáda Prahou otrásala. — Před barrikádou w owocné ulici mělo wojsko práci pernau, jmenowitě od Fiedlerů — co Zwánowec bydlí — prudká palba je wítala. Tuhý boj rozpautaný byl i w nowých alejích mezi pernštejnem a spálenau ulicí kde mocná barrikáda byla. — U kláštera Woršulinek zastřelený byl p. major wan der Mühlen, jehož znáti ráčíte. — Staré město od welkého náměstí až k Wltawě a po pernštejn je w moci lidu. —

Poraučeje se do přízně Waší zůstawám

K. Hawlíček.

*

U mlejnu staroměstských

Celý dnešní den, we znamení wyjednawání, uklidňowání a odklizení barrikád. — Wětšinou ale pomalu se tak dalo, protože důwěra lidu a hlawně študentů malau byla. — Komise dworní hlavu si postawila, leč přes to welké z posledních dwou dnů sklamání študenti a lid ozbrojený pohnauti se dal a tak wečerem aspoň z wětší části barrikády odklizené jsau. — Každý kdo ozbrojený lid pohnauti mohl, snažil se k uklidnění obecnému přispěti. — Toho dne vyslána jest do Wídně deputace, aby o potwrzení s komisí wyjednaných článků prosila. — Klementinum ale zůstalo obsazené, protože študenti a hlawně Frič, Masný a Kotal w úspěšné jednání nedůwěřowali. — Bohužel pewnost swoji brzy sami opustili widauce, co a jak se děje. — Příčina rozladění byla také přílišná bázwlost na radnici. — Před odchodem študentů z Klementina asi kolem půl dewáté zahaukala děla a starom. mlejny, wodárna a sausední stawení zachwázena jsau požárem. — Wojsko z protějšího břehu páliło, aby hašení ohně zabráněné bylo. — Rudá záře rozlila se po okolí a oblohau. — Nastal diwy shon, lid začal nowé barrikády stawět. —

Hrůzná noc nastávala. — Tu celau hrůzu a zmatek na svědomí svém má jen vojsko a — starom. radnice, třebaže zejtra příčinu toho na bedra lidu házet budou.

Nejostřejší a také nejwytrwalejší boj powstal u generálního kommanda dolů celetnau, kde na vojsko z oken a střech házeno bylo kamení ba i staré trámowý. — Z roháku podařený kys střelec dobře mířeným hodem hrnec welcímu důstojníkowi na čáku posadil, což mezi wojskem pobouření a mezi lidem weliký smích přiwodilo. — Hned na to, několik výstřelů do wojska padlo. — Wojsko odpowědělo strašiwau střelbau a hned přešlo k autoku na barrikádu, která poblíže náměstí ulici tarasila. — Mezi tím zuřil rozdrážděný lid na všech stranách a zlost svojí vybíjel i na wojenských strážnicích, kde okna a dwěře wylámal a zdi pobořil. — U strážnice staroměstské usekány i stromy a odwlečeny na barrikádu. — U vysokých škol kam granátníci-řítrhli, walného odporu nenalezli, ježto tam jen málo študentů bylo a mezi těmi jen asi 15 puškau ozbrojených. — To ale newadilo, aby granátníci autokem školu wzali. — Sám přítomný u Karolína v tom okamžiku jsem byl a žádal welcího důstojníka, aby budow škol vysokých šetřiti nakázal. — Leč wtom výstřel do wojska jednáni moje překazil a wojsko Karolínem autokem wzalo, zatím co část jeho zuřiwě na budowu páčila. — Konec konců nezbylo študentům než se wzdáti, protože wojsku podařilo se do budowy stranou zadní proniknutí. Mládenec kupecký, který do wojska střelil byl na místě zastřelený welcím důstojníkem. — Několik w boji raněných študentů zawezeno do nemocnice a ostatní co zajatí odwedení jsou do kasáren. — Mezi študenty a wůbec lidem zacházelo se zejména se zajatými welmi dobře a wlídně o tom sporu býti nemůže. — Ale jak se zajatými zacházelo wojsko — wypisowati těžko. — Na mnoha propuštěných toho důkaz dostatečný. — Študent Mašíček, kterého w domě w celetné ulici zajali, ač ani puškau a zbraní jinou ozbrojený nebyl jen 3 hodiny w kasárnách zůstal, pak přewezенý do nemocnice býti musel. — Zranění? Pět zlámaných žeber, lewá ruka zlomena a chodidlo prawé nohy a nárt od kolby ručnice auplně rozbyt. — Wojsko pod welením Windišgrecowým horší zwírat se ukázalo. — Jakým on sám se ukáže? Řádění jeho žoldněřů po domech soukromých nejlepším zrcadlem jest we kterém rakouská, najmě tedy tohoto generála soldateska i se swými kommandanty se černou skwrnau armády ukázala. —

Borowský. —

František Drkal - Miloš Trapl

POSLEDNÍ REVOLUČNÍ AKCE OLOMOUCKÉHO STUDENTSTVA ROKU 1848

Po porážce říjnové revoluce 1848 ve Vídni, v době odlivu revolučního hnutí, začíná nástup reakce v českých zemích. Touto vlnou bylo postižena i olomoucká universita, jejíž někteří levicoví profesori a radikální část studentstva sehráli v období revoluce významnou roli.¹ Pronásledováni byli postižení radikální profesori Hartmann Zeibig a Adolf Ficker, kteří byli zbaveni profesury a propuštěni.² Vzhledem k předchozím revolučním událostem byl počátek nového školního roku přesunut až na 1. prosince 1848.³

Zatím co představitelům státní moci se zdálo po zahájení školního roku již vše v pořádku; domnívali se, že studentstvo již zanechalo „revolučních pošetilostí“ a vrátilo se plně k průběžnému studiu, značná část vyspělých studentů zůstala věrna demokratickému nebo alespoň liberálnímu programu revolučního období. Dosvědčuje to prohlášení studentů světských fakult, kteří se sešli na shromáždění 7. prosince 1848, k propuštění profesora Zeibiga. Prohlášení bylo

otištěno v časopise Die Neue Zeit 12. prosince a jsou v něm otevřeně vysloveny sympatie Zeibigovi: „Máme Vám za mnoho co děkovati. Vy jste nejen pochopil ducha doby, ale Vy jste zůstal i důsledným a padáte nyní jako oběť své důslednosti. Naši náklonnost, naši vážnost berete si sebou . . . Doufáme, že v pozdější šťastnější době budete opět v našem středu.“⁴

Mnohem rozhodnější však byl i další revoluční projev části studentstva. Došlo k němu 10 dní po přijetí zástupců university v čele s rektorem JUDr. Theodorem Pachmannem, nově zvoleným 1. prosince 1848, císařem, kdy rektor slavnostně ujistil císaře naprostou loyaltou vysoké školy.⁵ O revolučním projevu studentstva nás informuje přípis krajského úřadu ze dne 21. prosince 1848 rektorátu university. Přípis zní:

Od cís. král. krajského úřadu
v Olomouci

čís. 2831 praesid.

Krajskému úřadu bylo oznámeno, že dne 18. tohoto měsíce v Kvasnicově hostinci na Bělidlech a pak dne 19. t. m. v Langrově hostinci vedle Kateřinské brány se shromáždilo večer několik studentů a někteří z nich měli na hlavách červené čepice po způsobu Jakobínů, zpívali revoluční písně a provolávali slávu republiky. Toto udání dává c. k. krajskému úřadu příležitost požádati slavný rektorát, aby zdejšími akademikům bylo na vědomost dáno, že krajský úřad má odpovědnost a povinnost udržovati klid a bezpečnost, při čemž je krajský úřad dalek toho, aby ovlivňoval právo volného sdružování se, avšak nemůže připustit a nepřipustí, aby toto právo nějakým způsobem, pro vládu a pánující státní formu snižujícím a nepřátelským, bylo zneužíváno k destruktivním tendencím.

Podle toho nemůže býti trpěno, aby u akademiků, hodlajících pořádati shromáždění, k podobným excesům, jakými jsou shora uvedené, docházelo.

Krajský úřad očividně by jednal proti své povinnosti, jestliže by takové věci, jsoucí v rozporu s čestnou pověstí této vysoké školy a se základními zásadami konstitueční vlády, sledoval a posuzoval lhostejně.

Krajský úřad klade svou plnou důvěru do dosavadně osvědčeného dobrého ducha a rozvážného postoje akademiků a domnívá se, že může věřit, že akademici svůj příkladný, účinný vliv i tehdy vykonají, jestliže by jedinci z nich se pokoušeli opustit dráhu pořádku a zákona.

Slavný c. k. rektorát račíž podle toho akademiky o této výzvě vhodnou cestou uvědomiti s tímto dodatkem: jestliže by proti této výzvě, vycházející v zájmu veřejného klidu a pořádku proti očekávání bylo jednáno a jestliže by svoboda ilegálními snahami měla být zneužívána, pak politický úřad, ač nerad, byl by nucen přísným důrazem zákonitým nařízením zjednat platnost.

Olomouc 21. XII. 1848.

Podepsán:

Mercandin.

Rektor Pachmann postoupil bez většího vzrušení přípis direktorátu filozofické fakulty, aby tento text noty uveřejnil.⁶

Vedení university a krajský úřad neměly pochopitelně k těmto pokrokovým studentům valných sympatií. Úřady sice při vyšetřování revolučních událostí r. 1848, k němuž došlo v Olomouci roku 1849⁷ přimhouřily oči nad „mladistvými výstřelky“ studentů, ale policie tento nepokojný živel neustále střežila.⁸ Olomoucké měšťanstvo, které se v tomto období z veliké části zcela odvrátilo od pokrokového hnutí, chovalo se ke studentům upjatě. Dopisovatel Moravských novin podotýká, že není slušno, jestliže Olomoučtí hledí na studenty nevlídně; kdyby nebylo studentů v Olomouci, byla by Olomouc pouhým krajským městem.⁹

Uvedený revoluční výstřelek olomouckého studentstva byl již poslední větší akcí revolučního období a v další etapě vývoje university zde zcela převládla reakce.

11 O tomto revolučním hnutí na olomoucké universitě na jaře a v létě 1848 píše se v dosud vyšlých dvou částech studie Miloslava Trapla o olomoucké universitě v revolučním roce 1848, *Sborník VŠP – historie* – r. IV, V.

2 Zeibig byl propuštěn v listopadu 1848, Ficker až o rok později.

3 StA Olomouc, universita Olomouc (dále UO), rekt. 1848, č. 288.

4 *Die neue Zeit*, r. 1848, č. 114. An den ehemaligen Professor Zeibig.

5 *Moravia*, r. 11/1848, 7. prosince 1848.

6 StA Olomouc, UO, med.-chir. dir. 1848, č. 133, notu uvádíme v překladu z němčiny.

7 *Moravské Noviny* 8. listopadu 1849.

8 StA Brno, Gubernium, pres. I. kn. 154, čj. 5107/49.

9 *Mor. Nov.* 27. XII. 1848.

Josef Pelíšek, Brno.

K CHARAKTERISTICE PLEISTOCENNÍCH SEDIMENTŮ V JAVOŘIČSKÝCH JESKYNÍCH

Javoříčské jeskyně jsou zčásti vyplňovány sedimenty, které mají značný význam pro studium staršího pleistocenu, a to zejména pro poznání procesů zvětrávacích a tím i paleoklimatických. První přehlednou zprávu o těchto důležitých sedimentech podává J. PELÍŠEK (*Věstník vlast. spolku muzejního v Olomouci* 1946).

V r. 1959 byly studovány některé nově odkryté profily těchto sedimentů jednak v chodbě do Javoříčských jeskyní a jednak v nově objevených jeskyních. Zároveň byly odebrány vzorky sedimentů pro rozborů zrnitostní a petrografické pro studium otázek geneze sedimentů a tím i geneze jeskynních prostor. Výzkumem mikrofauny v těchto sedimentech se zabývá dr. MUSIL z Moravského muzea. V následujícím jsou podány předběžné výsledky, které budou ještě dalšími rozborů prohloubeny a zpřesněny, a to zejména po stránce petrografického výzkumu.

Jeskynní sedimenty v chodbě do Javoříčských jeskyní měly na studovaném profilu toto stratigrafické zvrstvení:

0–30 cm, bělavý a pevný jemně krystalický travertín s slabou vrstevnatostí.

30–33 cm, šedobělavá písčité zemina s hojnými zbytky pleistocenní mikrofauny. Tvoří zde jen menší čočku o maximální mocnosti 3–5 cm a o délce 100–150 cm a na obě strany čočkovitě vyklíňuje.

33–45 cm, načervenalé rezivý pevný travertín obsahující značné množství pleistocenní mikrofauny. Tento travertín je dobře vrstevnatý a místy obsahuje slabé vrstvičky bělavého travertínu o mocnosti 0,5–1 cm. Tyto načervenalé rezivé travertíny s pleistocenní mikrofaunou jsou vlastně jeskynní pelitické sedimenty zpevnělé prosakujícím roztokem kyselého uhličitánu vápenatého, čímž se vytvořil zvláštní druh travertínu. Jedná se tu v podstatě o „ztravertinovatělé“ pelitické sedimenty, což potvrzuje právě značný obsah jílnatých částic s hojnými lističky muskovitu.

45–60 cm, vrstevnatý travertín zbarvený páskovitě rezivě červeně a sytě okrově žlutě. Neobsahuje žádnou mikrofaunu a nejspodnější jeho vrstva je zbarvena načervenalé rezivě až červenavě, je hodně porézní a místy přechází pozvolna do podložních pelitických sedimentů. Místy obsahuje tato travertinová vložka slabší čočky pelitických sedimentů zbarvených vrstevnatě jasně rezivě až červenavě.

Více než 60 cm (odkryv do 130 cm), vrstevnaté, červenavé a rezivočervené a okrové pelitické sedimenty se slabšími vrstvičkami hnědošedé nebo modrošedé barvy s hydráty manganu.

Pro zrnitostní a petrografické rozborů bylo odebráno celkem 8 vzorků sedimentů od báze červenavého travertínu dosahu do hloubky 150 cm. Výsledky zrnitostních rozborů plavícím aparátem Kopeckého a obsah CaCO_3 jsou obsaženy v tabulce.

Podle těchto výsledků jsou pelitické sedimenty pod mocnou povrchovou travertinovou vrstvou tvořeny jílovitohlinitými a jílovitými zeminami, které se v profilu různě střídají. Obsah jemných jílnatých částic (průměr zrn menší než 0,01 mm) vykazuje v těchto usazeninách poměrně široké rozmezí (48 až 76 %), což ukazuje na odlišné podmínky sedimentační, způsobované asi různým množstvím vody a tím i různou rychlostí vodního proudu, který zde protékal ve starším pleistocenu. Obsah zrn o průměru 0,01–0,05 mm (prach) je tu hlavně v množství 33–39 %, což je výrazná zrnitost frakce pro sprašové zeminy. Z toho možno usuzovati, že tyto jeskynní sedimenty vznikly

Profil	Vzorek č.	Velikost zrn v mm				CaCO ₃ %
		0,01	0,01–0,05	0,05–0,1	0,1–2,0	
I.	1	62,62	34,62	1,76	1,00	6,0
	2	54,52	36,48	7,30	1,70	4,0
	3	60,80	38,78	0,32	0,10	1,0
	4	48,32	34,30	5,96	11,42	47,0
	5	76,08	22,94	0,80	0,18	1,0
	6	64,76	33,64	1,00	0,60	1,0
	7	51,96	38,70	6,94	2,40	21,0
	8	68,88	27,76	1,72	1,64	2,0
II.	1	64,30	32,94	1,16	1,60	0,5
	2	52,28	12,12	11,36	24,24	1,0
	3	47,54	16,62	5,08	30,76	1,0
	4	29,58	4,82	4,28	61,32	0,5

Zrnitostní složení staropleistocenních sedimentů v Javoříčských jeskyních.

Profil I. Vstupní chodba do jeskyně. — Profil II. Zadní část nově objevených prostor.

usazováním splavovaných spraší z okolí starým vodním tokem, který protékal toto horní patro Javoříčského jeskynního systému. Protože je tato chodba Javoříčských jeskyní asi 80–85 m nad dnešní aluviální rovinou říčky Špraňku, možno soudit se značnou pravděpodobností, že se tu jedná o staropleistocenní sprašové sedimenty zachované pod mocným přikrovem travertinu. Značné stáří těchto jeskynních sedimentů dokazuje rovněž rezivě červená až červená jejich barva, ukazující na terra rossovitě zvětrávání, které probíhalo v teplých interglaciálech, resp. interstadiálech našeho starého pleistocenu. Rovněž slabší vrstvičky nebo výkvěty a skvrny manganových hydrátů ukazují na zvýšenou intenzitu zvětrávacích procesů ve starším pleistocenu. Uhličitán vápenatý je v červenavých sedimentech obsažen v množství 1–6 %, v okrově žlutých vložkách 21–47 % (pravé přeplavené spraše). Závěrem možno tedy předběžně říci, že se tu jedná pravděpodobně o sedimenty přeplavených staropleistocenních spraší a terra ross.

V nově objevených jeskynních prostorách (nyní označených jako jeskyně Míru), byl rovněž na konci roku 1959 proveden orientační výzkum sedimentů, který také ukázal předběžně zajímavé výsledky. Také zde nejsou dokončeny rozbory sedimentů a hlavně chybí dosud petrografický výzkum, na němž se pracuje pro konečné zhodnocení výsledků. V zadních částech nově objevených prostor jeví se stratigrafie jeskynních sedimentů takto:

Na povrchu je mocná vrstva pevného travertinu, který je tvořen červenavými nebo rezivočervenými vrstvičkami a místy dosahuje mocnosti až 150 cm. V jeho podloží je pak slabší vrstva tenké vrstevnatých a okrově rezivých sprašových hlín o mocnosti 50–80 cm, pod nimiž je hnědočervenavý a tenké vrstevnatý pevný travertín o mocnosti až 1 metr. Pod ním se nalézají dosti navětralé oblázkové štěrky s příměsí terra rossy o mocnosti 30–50 cm a celá tato vrstva je zabarvena rezivočerveně. Báze těchto sedimentů je tvořena oblázkovými štěrky, které jsou stmelovány hnědočerveným sintrovým tmelem v pevnou vrstvu. Vápencového pevného podloží nebylo zde dosaženo.

V předních částech nově objevených jeskynních prostor zmenšuje se mocnost vrstvy povrchového travertinu, který již také není tak intenzívně červeně zbarvený. V jeho podloží zvyšuje se mocnost červeně, rezivě nebo okrově vrstevnatých pelitických sedimentů, pod nimiž jsou pak uloženy jemnější písكوšterky, složené z oblázků bílého žilného křemene, kulmských břidlic a fylitů. Také v těchto nových jeskynních prostorách jedná se asi o sedimenty starého pleistocenu, což bude ještě potvrzeno podrobnými petrografickými rozbory sedimentů a zhodnocením mikrofauny.

DOKLADY HORNICKÉ PRÁCE V HORNÍM MĚSTĚ NA RÝMAŘOVSKU

Z několika hornických domků postavených při bohatých nalezištích stříbra, olova, mědi i zlata vzniklo dnešní Horní Město. Hornictví bylo v těchto místech provozováno již v dávných dobách, podle prokazatelných pramenů již roku 1457. Dolování bylo několikrát přerušeno a opět znovu uvedeno do provozu, dosáhlo však vysokého stupně. Horní Město děkuje tudíž za svůj vznik a jméno místnímu hornictví.¹

Hornictví opatrovalo drahý kov pro rozvoj peněžního hospodaření a obecný kov pro městskou řemeslnou výrobu. Podle toho se projevoval nevšední zájem o dolování jak ze strany feudálů, tak i měšťanů. Stříbro i zlato bylo těženo u blízké, východně položené vsi Skály (Hangenstein). Význam zdejší těžby byl tak velký, že císař Ferdinand I. vydal pro doly zvláštní horní řád obsahující 117 kapitol.²

Horní Město, dříve též Hankštejn, bylo roku 1580 povýšeno na svobodné Horní Město-Skály. Městská pečeť s tímto letopočtem a německou legendou má ve štítě emblémy hornictví: zkřížené želízko (pokosem) a mlátek (pošikem), před nimi sedí na kopečku pták, nad jehož hlavou se vznáší pěticípá korunka.³ Stříbrné pečetidlo s podobným znamením (havran, mlátek, špičák) a nápisem *Kaiserlich frei Perchstadt Hangenstein 1580*,⁴ bylo věnováno císařem Rudolfem II. Pečeť s letopočtem 1651 má štít routový, na jeho spodku je krácející pták s rovným zobákem, nad ním letopočet 1651, v horní části štítu rozmnožené emblémy hornictví: pokosem mlátek a želízko křížem přes toto (pošikem), hrabadlo a špičák. Tyto čtyři předměty měl ve znaku též rod hornických podnikatelů Ederů ze Štávnice, který držel Hankštejn, nyní Skály, v letech 1552—1586.⁵ Za Ederů došlo k povýšení na město a nelze tedy vyloučit, že úprava pečeti souvisí s jejich znakiem. Pečeť je o málo mladší, má též znak až na to, že pták má zřetelně zahnutý zobák, sedí na trojvrší, a korunka nad ním má jen tři cípy. Na katastrální mapě Horního Města z r. 1860, která je uložena na MNV, je tatáž pečeť s havranem, špičákem a mlátkem.

Další pozoruhodné památky, které se v Horním Městě uchovaly z doby čilého hornického ruchu, jsou ve farním kostele sv. Maří Magdaleny. Na zdívní epistolní strany kostela a jeho dřevěné galerie jsou namalovány tři znaky: na prvním černý pták s pěticípou korunkou, za ním zkřížený mlátek a špičák. Na druhém znaku se vznáší nad černým ptákem trojcípá korunka, v pozadí je zkřížený mlátek a špičák. Vpravo od hornického emblému je obraz krajiny se starým stromem, na levé straně skalisko s oblakem kouře. Třetí obraz je umístěn na přední části pravé galerie. Uprostřed obrazu je namalován rakouský dvouhlavý orel, v pozadí krajina: vpravo od znaku skalisko, na kterém je postavena dřevěná bouda, před ní čtvercová šachta s rumpálem. Na pokraji skály buší mlátkem horník do skály, za jeho zády kruhový šachtový otvor, druhý horník je na odchodu. Po levé straně je opět hornický výjev: v pozadí na vršku strom, vpředu otevřená šachta s rumpálem, který obsluhuje horník, zatím co druhý na kolečku odváží vytěženou rudu. Kostel je v jádře gotický, přestavěn byl jako luterský v letech 1611—1612, jak je zřejmé z nápisu na věži, od horlivého protestanta Ondřeje Hoffmanna z Grynpychlu, v roce 1659 vyhořel a opraven r. 1702 (tehdy byla osazena vstupní brána). V r. 1741 byla postavena prostranná kaple sv. Anny. Z této doby také pochází malířská výzdoba na dřevěných emporách. Zmíněná výzdoba sice nemá zvláštní uměleckou hodnotu, je však dokladem hornických tradic tohoto

místa i pozoruhodným kulturně historickým dokladem hornické techniky v 18. století. Z doby starého dolování pochází též dům č. 26, který byl sídlem zdejšího horního úřadu.

1 Gregor Wolny, Die Markgrafschaft Mähren sv. V, Brno 1839, str. 458–459.

2 Fr. Jos. Schwoy, Topographie vom Markgrathum Mähren, Vídeň 1793, str. 181.

3 Fr. Zvolský, Znaky moravských měst 1947, str. 41, tab. XVI.

4 Karl Berger, Geschichte der Stadt Römerstadt, Brno 1909, str. 21–29.

5 Josef Pilnáček, Staromoravští rodové, Vídeň 1930, str. 493 a 255. Rodina Ederova pochází ze Slovenska, kde se zabývala hornictvím. Šimon Eder přišel na Moravu kolem r. 1538, kdy převzal panství Janovice a Rýmařov. Roď Hofmanů z Grynpychlu pochází ze Štýrska. Za obyvatel Moravy byl přijat r. 1581. Ferdinand Hofman z Grynpychlu a na Strahově koupil panství Rýmařov r. 1586 od Vavřince Edera.

Václav Burian

VÝSLEDKY RESTAURACE GOTICKÝCH PLASTIK SVĚTICE A UKŘIŽOVÁNÍ V OLOMOUCKÉM MUZEU

V expozici feudalismu Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, dobudované v r. 1957, se nově uplatnily dvě dřevěné plastiky ze 14. století, které byly v roce 1951 převzaty s fondem bývalého Vlasteneckého spolku muzejního. Jako součást tohoto fondu je před lety zhodnotil profesor Albert K u t a l,¹ původní polychromií se však mohl zabývat pouze v háznacích. Stále se stupňující nevhodný stav plastik, způsobený přemalbami a narušením dřevěného materiálu, který ohrožoval jejich podstatu a bránil dalšímu expozičnímu užití nakonec rozhodl, že byly svěřeny k zabezpečení restaurátorům Heřmanu a Karlu K o t r b o v i. Způsob restaurování byl podřízen muzeologickým požadavkům: obě plastiky byly zbaveny mladších barevných nánosů resp. přídavek a ponechány bez tvarových nebo podstatnějších barevných retuší.²

Torzo Ukřižování, které bylo zařazeno do sbírek Vlasteneckého spolku muzejního před více než padesáti lety,³ je datováno A. Kutalem do druhé čtvrtiny 14. století. Plastika, vysoká 125,5 cm, byla vyřezána z lipového dřeva, chybí obě ruce, koruna a kříž. Vyhlobené jádro na zadní straně je překryto dobovou bandáží z hrubého textilu, která poněkud překrývá i bederní roušku na levé straně. Před konzervací byla patrná po celém povrchu plastiky tmavohnědá přemalba, silně popraskaná a uvolněná. Po důkladné petrifikaci pryskyřičným roztokem byla odstraněna tato svrchní dvojí olejová a další temperová přemalba, pod níž byla odkryta trojí dřívější tělová polychromie, jejíž mladší vrstvy nebyly již pro značnou zlomkovitost jednotlivých etap dále odstraňovány. Zároveň byla i na čelních plochách zjištěna původní gotická bandáž z jemnějšího textilu, a to zejména na reliéfu vlasů v přední partii nad čelem, silněji vpravo, na prameni vlasů, splývajícím přes pravé rameno, na ohbích draperie roušky kolem boků, hlavně na předních plochách stehenních partií, přes vnější stranu kotníku levé ruky a na palcovém kloubu pravé nohy. Těžké poškození a ztráta polychromie byly zjištěny zvláště na temeni hlavy, vystupujících částech středu hrudníku a prsou, ohbích roušky, kolenech a kloubech prstů na nohou.

Základní polychromii ve třech vrstvách, jak již bylo zmíněno, tvoří vždy tělová temperová barva, jejíž krakeláž tvoří šupinovitě obrazce, zraněná místa zdůrazňuje rumělková červen, která je hlavním ukazatelem jednotlivých etap polychromií. Červená polychromie II. a III. vrstvy je v téměř souvislé ploše na horní části čela, odtud v praménkách kolmo dolů (od osy nakloněné hlavy šikmo doprava), k očníkovým obloukům, kořeni nosu, po spánkách k lícům kostem a níže. Obě tyto rumělkové vrstvy se objevují dále v prohloubeninách na krku, ve splývajících kapkách pod klíčními kostmi na horní části hrudníku, na žebrech pod pažemi, zvláště pod pravou paží splývá několik krvavých pra-

menů. Zvláště průkazným pro existenci trojí polychromie je zabarvení v okolí hluboké rány v pravém boku, z níž krvavé prameny zasahují až břišní partii těsně nad rouškou. Jednotlivé prameny, resp. zbytky II. a III. polychromie jsou na kolenou a obou holeních, zvláště silný kolorit je v okolí hřebu, který proniká obě nohy; kolorit pokračuje do rány směrem dolů, stopy jsou zachovány na prstech nohou.

Vlasy Ukřižovaného, rozdělené uprostřed pěšinkou, byly zbarveny hnědo-černě, jejich hmota je na několika místech provrtána pro upevnění koruny, z níž se dochoval jeden čtyřhranný kolík, vražený nad levým spánkem.

Rovněž na roušce, která splývá od boků, je možno sledovat stopy trojí polychromie. První byla podle některých náznaků bílá, následující zlacení se zachovalo v ostrůvcích na cípech levé strany, ve zlomu záhybů uprostřed a na několika místech pravé strany. V posledních dvou uvedených partiích roušky je zlacení zřetelně překryto třetí polychromií bílou se šikmo kladenými modrými pruhy, širokými 5 mm, ve vzdálenostech asi 7 mm.⁴

Stejně těžce byla nevhodnými zásahy porušena druhá plastika, jejíž vznik spadá rovněž do 14. století. Socha 140 cm vysoká byla vyrobena rovněž z lipového dřeva a zadní partie vyhloubena. Při pozdějších úpravách byly téměř úplně odstraněny prameny vlasů, horní část hlavy odříznuta a opatřena korunou, draperie barokizována přidavky dvou rozevlátých cípů šatu. Při tomto zásahu byly ve velké míře odříznuty záhyby pláště i spodního šatu a hrubými řezy změněno řasení šatu i přepásání kolem boků. Jediný atribut — modlitební kniha v levé ruce — patří k pozdějším přídávkám a nepřináší žádný poznatek k osvětlení ikonografického významu plastiky. Po zrušení původního kultovního účelu byla socha přeměněna v úl: ve výši kolen postavy bylo instalováno česno provrtáním otvoru pro železnou trubici, pod jejím ústím dlab pro destičku, dolní polovina zadní partie plastiky byla v dutině pravoúhle přídlažována a uzavřena úlovou skříní, zatmelenou žlutou hlinou. Celá plastika byla v novější době přemalována, z původní polychromie bylo jen v malých náznacích patrné zlacení pláště. V tomto stavu byla plastika před několika desítkami letů uložena ve včelařském oddělení sbírek bývalého Vlasteneckého spolku muzejního a první na ni upozornil, jak bylo uvedeno, A. Kutal.

Při konzervaci byla plastika zbavena všech mladších přídavek a ponecháno jen původní jádro, při čemž fragmentované části nebyly doplňovány. Partie krku, po přelomení v dřívější době zpevněná zesílením, byla uvedena do původního stavu. Po důkladné petrifikaci pryskyřičným roztokem (dřevo bylo napadeno červotočem zvl. v dolní části) byl odstraněn novodobý olejový nátěr. Byl odkryt silně krakelovaný inkarnát obličeje s mírným nádechem červeně na lícních plochách, červeň rtů, hnědé zbarvení obočí a černé oči, i neobvykle dobře uchované lesklé zlacení pláště. Původní polychromie spodního šatu nese na prsou a původním řasení stopy zlacení a stříbrnění, později byla na šat nanášena polychromie bílá, červená a modrá. Obě plastiky byly po zmíněném konzervačním procesu zality povlakem horkého mortantu (preparátu ze včelího vosku).⁵

1 A. Kutal, Fragment krucifixu ve Vlasteneckém muzeu v Olomouci. *Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci*, roč. XLVIII, 1935, str. 36. — Týž, Moravská dřevěná plastika první poloviny 14. století. *Časopis Matice moravské*, roč. 52, str. 167. — Týž, Světičky Vlasteneckého muzea v Olomouci. *ČVSMO*, roč. LI, 1938, str. 86.

2 Protokoly Karla Kotrby o stavu obou plastik z 2. 4. 1957 a 2. 9. 1957. Restaurátorské dílně byly obě plastiky odevzdány dne 15. 11. 1956, plastika Ukřižování byla vrácena 5. 6. 1957, Světičky 21. 6. 1957.

3 *ČVSMO* 1908, str. 159.

4 Fotografická dokumentace stavu plastiky před a po restauraci byla provedena J. Juryškem a je uložena spolu s ostatním dokladovým materiálem v olomouckém muzeu. Jinak odkazují na reprodukci snímků starého stavu v *ČVSMO* 1935, str. 36, 37, fotografie nového stavu v průvodci expozicí Olomoucký kraj za feudalismu, Olomouc 1958, obr. 5.

5 Fotodokumentace byla provedena obdobně jako u předchozí plastiky. Dále viz reprodukce v *ČVSMO* 1938, str. 87, v *ČMM* 1938, obr. 3 a v průvodci Olomoucký kraj za feudalismu, obr. 5.

IVAN VJAČESLAVOVIČ NETUŠIL

Je událostí zdánlivě jen lokálního významu, že se rada Místního národního výboru v Prostějově rozhodla pojmenovat jedno z prostějovských náměstí (bývalé Floriánské náměstí) po významném klasickém filologu a archeologu, profesoru a rektoru charkovské university Ivanu Vjačeslavoviči Netušilovi, členu korespondentu Akademie věd SSSR, který se narodil v Prostějově dne 14. května 1850. Kulturní komise MNV tím upozornila na významnou vědeckou osobnost.

Sovětská klasická filologie a archeologie ocenila I. V. Netušila jako jednoho z nejvýznamnějších slovanských učenců a představitelů těchto náročných disciplín ve vědeckém světě. Významné životní dílo Netušilovo je jedním z důkazů, že klasická filologie a archeologie nemusí být doménou jen učenců západního světa.

Rodiče Jana Netušila nebyli zámožní. Jeho otec byl barvířem. Rodina bydlela na Floriánském náměstí v č. p. 2 v místě dnešní novostavby městských lázní. Rodina Netušilova pocházela z Bořitavy u Lanškrouna. Nadaný synek studoval na gymnasiu v Kroměříži a potom na bohoslovecké fakultě v Olomouci. Z přednášek ho zajímal hlavně výklad s kritikou textů a starověké reálie. Studium semitských jazyků, staré hebrejštiny, syrochaldejštiny a arabštiny v něm vzbudilo zájem o srovnávací jazykozpyt. Přešel proto na filosofickou fakultu Karlovy university v Praze a dokončil vysokoškolská studia.

V Rusku se v sedmdesátých letech prováděla reforma gymnasijního studia a do škol byl zaveden tzv. klasický systém D. A. Tolstého. Při nedostatku kvalifikovaných učitelských sil byli vítáni — jako v jiných oborech — pracovníci českého původu již pro svou vysokou odbornou úroveň, sympatie k ruskému lidu a schopnost osvojit si v krátké době ruský jazyk. Jan Netušil byl tehdy jedním ze slovanských stipendistů z bývalého rakouského císařství. Rád přijal pozvání do Ruska a brzy si dokonale osvojil ruský jazyk a zvláště si oblíbil přednášky prof. I. I. Srezněvského a znalce řečtiny prof. Vejsmana na petrohradské universitě. Po vykonání ruských státních zkoušek byl učitelem latinského a řeckého jazyka na druhém mužském gymnasiu v Charkově od roku 1875.

Nebyl šťasten na svém pracovním místě. Ředitelem školy byl N. E. Skvorcov, překladatel Aristotela, bývalý docent filosofie na kijevské universitě. Byl to člověk nevlídný a despotické povahy a poměry na gymnasiu nebyly nejlepší. Když Jan Netušil, který užíval ruského jména a patronymika Ivan Vjačeslavovič, nastoupil učitelský úřad, dostalo se z osmdesáti žáků druhého ročníku k maturitě do osmé třídy jen šest kandidátů. Jan Netušil se snažil vyhovět strohým požadavkům, seč jeho síly stačily. Učitelé se však snažili opustit toto pracovní místo co nejdříve. Na radu prof. Potební, který poznal skvělé nadání a schopnosti Netušilovy, se náš krajan rozhodl k vědecké práci. Na základě disertace *Ob aoristach v latinskem jazyke* (1883) dosáhl hodnosti magistra moskevské university. Recensentem i oponentem byl ruský významný lingvista F. E. Korš. Za dva roky napsal Netušil doktorskou disertaci *Etjudy i materialy dlja naučnogo sintaksisa latinskogo jazyka, tom II. O paděžach*. Obhajoba náročné disertace na charkovské universitě byla dokladem jeho nevšední píle. Při plném úvazku vykonával učitelský úřad.

Mnohem lépe se mu pracovalo na III. charkovském mužském gymnasiu. Přednášel též ve vyšších kursech studia pro dívky, jimž ovšem bylo tehdy odepřeno rovnocenné gymnasijní a universitní studium. Od roku 1885 byl docentem charkovské university, mimořádným profesorem se stal v roce 1887

a řádným profesorem v roce 1888. Přednášel o Horatiově Poetice a o nejstarších dobách římských dějin. Obzvláštní zájem měl o studium otázek státní organizace římského království a počátků republiky. U Netušila převládaly však filologické a lingvistické zájmy před historickými. Teprve v pozdějším období své tvorby věnoval více zájmu historii. Prof. Netušil zastával významné úřady. Byl sekretářem fakulty a členem zkušebních komisí, v roce 1906 byl prorektorem, v roce 1912 rektorem charkovské university a posléze členem Akademie věd v Petrohradě. Přednášel do r. 1919. Tehdy válečné události přerušily jeho pedagogickou činnost na charkovské universitě. Uchýlil se do obce Krindaševky v Doněcké pánvi. Jeho syn tam byl báňským inženýrem. V roce 1926 potkalo rodinu Netušilovu neštěstí. Jeho vnučka běžela domů k rodinné slavnosti spolu se schovankou rodiny Netušilovy. Obě děvčátka na přejezdu zachytila lokomotiva a usmrtila je. Celá rodina Netušilova se pak odebrala do Charkova z míst, která připomínala tragickou událost. Profesor I. V. Netušil, člen korespondentů Akademie věd SSSR, se vrátil do místa svého původního působení. Dne 21. února 1928 byl stížen záchvatem mozkové mrtvice a skonal.

Tzv. klasický systém D. A. Tolstého v 70. a 80. letech na ruských gymnasiích se vyznačoval strohým formalismem a bezduchým drilem. Budil u citlivějších žáků spíše odpor k latině a řečtině. Netušil jako gymnasiální profesor se snažil získat žáky pro klasické jazyky. Imponoval jim rozsáhlým věděním a dovedl porozumět duši dospívajících hochů. Byl věcné povahy, nemiloval krásořečnictví a nesnažil se podlémy demagogickými metodami získávat popularitu na úkor požadavků poctivého učitele. Jeho žáci na něho vděčně vzpomínali. Jako akademický funkcionář obezřetně řídil osudy vysoké školy v pohnutých revolučních měsících roku 1906 a dovedl vést úspěšně školu mezi úskalími v době studentských bojů na barikádách. Je zajímavé, že se hlásil k svému českému původu. Mezi žactvem i učitelstvem požíval velké vážnosti a jeho zásluhou universita přečkala revoluci i porevoluční doby bez otřesů a těžkých obětí.

Nekrolog v *Izvěstijch Akademii nauk SSSR* (1928) ocenil životní dílo Netušilovo a přinesl svědectví studentů i kolegů o vzácné povaze našeho krajana. Pro odborné zájemce o dílo Netušilovo je hlavním pramenem soupis prací ve sborníku na počest stoletého trvání historicko-filologické fakulty charkovské university z r. 1908. Udivuje svou rozsáhlostí v době, kdy životní dílo Netušilovo nebylo ještě úplně uzavřeno. Odtud pocházejí hlavní informace o Netušilově životním díle.

I. V. Netušil publikoval velmi mnoho prací, od článků a recenzí, až po široce koncipovaná rozsáhlá díla. Časopisecké články jsou někdy tak rozsáhlé, že mají ráz monografií, zejména studie o legendě o bližencích Romulovi a Removi. Recenze Delbrückovy knihy o syntaxi indoevropských jazyků má 80 stran. Odborné časopisy pro klasickou filologii a archeologii v Rusku děkují Netušilovi za svůj rozkvět. Psal do čas. *Žurnal min. narodnogo prosvěščenija*, *Berliner Philologische Wochenschrift*, *Neue Jahrbücher für Philologie und Pädagogik*, *Archiv für lateinische Lexikographie* aj.

Vyučoval o antice a také se snažil uskutečnit ideál harmonického antického člověka. Ve svém jednání usiloval o uměřenost a aristotelskou cestu středu mezi extrémy v jednání. Byl poctivým profesorem a našel cestu k srdci žáků bez levné honby za popularitou. Jeho sloh přednesu i vědeckých pojednání je věcný a střízlivý, bez rétoriky, avšak i bez suchopárnosti. V době pozitivistické hyperkritičnosti a faktografické zdrženlivosti v závěrech našel správný střed mezi přílišnou úzkostlivostí ve vědeckých závěrech a mezi neoprávněnými hypotézami. Ve spisech týkajících se interpretace textů, ve spisech o latinské a řecké mluvnici i v pracích z oboru antických starožitností a nejstarších římských dějin převládá přísně vědecký zřetel srovnávací. Není jen klasický filolog, nýbrž i srovnávací

jazykozpytec a znalec indoevropských jazyků. Jako vydavatel textů pro potřeby ruských středních škol vydal díla Ovidiova (5. vydání), řeči Ciceronovy proti Katilinovi a řeč za básníka Archiu, první knihu díla Tita Livia, které mu byly východiskem studia společenské organizace dávného Říma, a Horatiovo dílo *De Arte poetica*. O Horatiovi napsal *Tema i plan Poetiki Horatia* (*Žurnal min. nar. prosvěšč.* 1901) a *Egzegetičeskij kommentar k oddělným městům Poetiki* (tamtéž 1913). Horatiova poetika není podle Netušila abstraktní traktát o poezii jako Aristotelova Poetika, nýbrž dílo historicko-literární, sledující praktický cíl: dát dramaturgům nutné poučení o tragedii vzhledem ke konkrétním podmínkám umění doby Augustovy.

I když se později věnoval více římským starožitnostem než filologii, neopouští filologii úplně. Je mu dobrou pomocnicí při výkladu právních pojmů římského života a v spojení historické přesnosti a filologické důkladnosti je charakteristika jeho díla a příčina vědeckých úspěchů. Pozitivistickou vědeckou metodu své doby přerůstal, aniž se vzdal jejích předností. Hyperkriticismus označil za neoprávněný subjektivismus a tvrdil často, že i v klasické filologii a historii starověku je nutné přejít od epochy analytické k období syntézy. Držel se „umírněně skeptického směru“ a při rozboru legend a dohadů se snažil pečlivým rozbořem a bezpřetržitým použitím hypotéz najít reálné dokumentární jádro věci. Tvrdil, že mytické obrazy nemohly vzniknout z ničeho a že mohou obsahovat cenné údaje pro zasvěceného badatele. Nevěřil v dogmata autorit klasické filologie, nýbrž v ideu pokroku ve vědě.

Tak např. zmíněnou legendu o Romulovi a Removi podrobil důkladnému rozboru z hlediska římské národní epiky, z hlediska literárního i historického, uvádí ji v souvislost s vlivy řeckými i etruskými a s boji Římanů s kmeny sabinskými a s komplexem antických bájí o božských nebo polobožských blížencích. Pythagoreismus krále Numy Pompilia uvedl v souvislost s názory, které se šířily v Římě na počátku republikánské epochy. Srovnal katilinské spiknutí s tarkvinijskou protirepublikánskou konspirací a podal třídní výklad rozdělení římského obyvatelstva. (*Sborník v čest V. P. Buzeskula* 1914.) Ukázal např., že organizace vlády v dávném Latii, ličené římskými autory, jsou v podstatě poměry a problémy 4. stol. př. n. l. přenesené do dávnověku a dokazoval, že např. organizace vlády i organizace správy římských spojenců aricinské federace zase sloužila jako vzor pro zavedení diktatury Cincinnatovy (*Pervyj rimskij diktator* 1906). Studuje annály pontifiků a dochází k závěru, že zavedení římského kalendáře bylo projevem římského nacionálního sebevědomí a odporu proti Etruskům. Plodné hypotézy ovšem odděloval přesně od pozitivních výsledků bádání.

Netušil je však v první řadě filologem. Filologickým rozbořem zpřesnil bádání o nejstarších právních pojmech. Provedl rozbor termínů *municipium*, *civitas sine suffragio*, *nomen Latinum*, *prisci Latini* atd. (*Voprosy drevnego Lacija - Žurnal min. nar. prosvěščenijsa* 1906). Jako jazykovědec i historik volil metodu nejen srovnávací, ale i genetickou a jazykové jevy uváděl v souvislosti s životem lidu, změny sledoval chronologicky a zjišťoval jejich společenské příčiny. Jazyk je Netušilovi výslednicí nejen fyzické, nýbrž i psychické, tj. v podstatě společenské povahy jeho nositelů, národa, jemuž je nástrojem dorozumění a sdělení myšlenek.

Ve svých filologických studiích a pracích z oboru srovnávacího jazykozpytu rozvíjel a doplňoval své první práce (*Genetičeskoje izloženijsi fonetiki i morfologii latinskogo jazyka s kratkim obozreniem osskogo i umbrskogo jazykov*, *Latinskij sintaksis*, *Etjudy i materialy dlja naučnogo sinktasisa latinskogo jazyka*.) Studoval otázky latinské skladby, pádů, časů a jiných mluvnických kategorií. Řadu jeho prací, např. o předložkách v latině, obsahují ruské časopisy pro klasickou filologii (*Filologičeskoje Obozrenijsa*, sv. I, II, IV, IX, XIV, XXI).

I tzv. „mrtvé“ jazyky pokládá za živé organismy, jimiž vyjadřovaly své myšlenky národy, které daly evropskému lidstvu počátky vzdělanosti. Práce o latinské a řecké skladbě patří podle mínění sovětských odborníků k stěžejním dílům ruské klasické filologie. Netušil byl dalek prázdnoty ješitnosti a ctižádosti, přál si sloužit vědě a ruské zemi, která se stala jeho druhou vlastí.

I. V. Netušil se dále zabýval otázkami vzniku latinské abecedy, římských číslic, římské mincovní soustavy a otázkami římského náboženství (*Kult Vesty*), studoval a zkoumal prameny o římských náboženských bratrstvech (*Ambarvali, Arvalskije bratja i arvalskaja pěsň, Pontifices, Luperki i luperkalii* a jiné studie).

Jeho vysokoškolská učebnice *Obzora rimskoj istorii* 1912 a 1916 (pozdější vydání má název *Očerky rimskoj istorii*), byla v ruských poměrech průkopnickým dílem. Dílo je dovedeno až do Theodosiova rozdělení římského imperia.

Poslední jeho dílo, na němž pracoval a jehož vydání se již nedomohl, je systematické dílo o náboženských představách starých Římanů. V římských mytologických představách viděl důležitý obraz společenského života dávných dob Říma. O tomto díle je pojednání v *Izvěstích nauk SSSR*, ročník 1928, sešit 2.

Na zasedání Akademie nauk SSSR 16. 5. 1928 byla uctěna památka významného učence českého původu, předního představitele ruské klasické filologie a archeologie, jenž „patřil k té generaci ruských klasických filologů, jejichž hlavní silou ve vědě byla snaha sloužit pravdě bez egoistické samolibosti“ a jenž „v dějinách ruské klasické filologie má místo slavné a čestné.“

Jan Skutil

STYKY BRATŘÍ MRŠTÍKŮ S HANÁCKÝMI SPISOVATELI A S OLOMOUCÍ

Jimramovští Mrštíci, zakotvivší v moravskoslováckých Divákách, byli takřka osudově spjati s Olomoucí a zůstávali také ve stálých stycích s hanáckými autory: Kořeny Aloisova Roku na vsi (1903—1904) nutno hledat vlastně v Olomouci a speciálně v našem muzeu (viz *Zprávy SLUKO* č. 72, str. 78—79), Božena Mrštíková — žena a vdova Vilémova — byla rodačka hejčínská, kde také našla v olomouckém prostředí trvale svoje vdovské sídlo (z nekrologu srv. *VVM* 1958, 193). Bohatý literární archiv mrštíkovský nad to ukazuje, že Alois Mrštík byl ve stálém styku zejména s Dostálem-Bystřinou a Ondřejem Přikrylem a z jejich korespondence možno upozornit na ne jeden zajímavý detail k historii moravského literárního života, dosud odjinud neznámý.

Alois Mrštík byl ještě ve styku s Janem Spáčillem — Žeránovským (1857—1905), který mu píše 6. 7. 1900 o svém překladu Herediových Trofeí a žádal po A. Mrštíkově referát (nelze zjistit, jestli ho vskutku napsal).

Ale nejhojnější je Mrštíková korespondence s věrovaným rodákem a kronikářem Suchovské republiky (1926), s advokátem Otakarem Dostálem-Bystřinou (1881—1931). 11. XII. 1912 ohromil Alois Bystřinu svým dopisem (bylo by záhodno ho poznat), na který Bystřina — budiž dovoleno ho citovat — odpovídá: „To, co považuješ za náš národ, jsou a byla pražská gigrlata, občanská i literární. A to už není náš národ. Právě aby tyto poměry se změnily, chceme, a aby přestalo to, čím nás Praha ubíjí, chceme se od ní, pokud možno nejvíce emancipovat...“ Za čtyři dny na to (15. XII.) žádá Aloise o příspěvek do Almanachu a ptá se, nemohlo-li by to být snad něco o Vilémovi. S Vilémem byl Bystřina ve styku ještě r. 1911, stěžoval si tehdy na jeho písmo. Bystřinově žádosti však Alois nevyhověl, zachovává své bol až do Krvavé pointy ve Stříbrné niti 1924 a 1926.¹ Za války se Bystřina nestaral v rodině Mrštíkově jen o pozemský med, nýbrž již 13. IV. 1916 píše o programu pová-

lečné práce. S Úprkou bylo již domluveno, že ihned po válce sdružení bude vydávat Revue, kde by Bystřina spolu s Mrštíkem převzali literární část. Bystřina by byl rád, kdyby Alois Mrštík převzal předsednictví Kola. Na tom záleží, podle mínění Bystřinova, rozvoj literární Moravy. Jinak prý Bystřina z Kola vystoupí. Že Bystřina stále přemýšlel o organizaci poválečných kulturních poměrů moravských bylo vidět i z jeho dopisu 21. IV. 1916, kdy chtěl přijet do Divák. Také 17. XII. 1917 projektují společný výlet do Divák Bystřina s Bezručem; znovu ke konci měsíce zve Bystřina Aloise ke schůzi v Uher-ském Hradišti, z čehož je vidět jeho stále starosti o poválečnou organizaci moravských poměrů. O projektovaných „výplazech“ s Bezručem do Divák se zmiňuje Bystřina třikrát počátkem roku 1918, kdy se stará i o dobrý divácký med a kdy chce v Beskydech opít Bezruče. Prvý dopis ze svobodného Československa je opět pln starostí o tzv. Sudetenland, o zemskou vládu v Opavě, o vojsko našich Němců, ale vedle toho je zde i zajímavá zmínka, jak Bezruč řediteloval tři dny na poštovní správě Brno 2. Poválečné dopisy jsou opět plny starostí o literární moravský ruch. 17. III. 1920 se Bystřina ptá, jde-li o pohřeb nebo vzkříšení Kola a otevřeně říká, že vstoupí-li Mrštík, Mahen a Elgart — bude Kolo, jinak že je se vším konec. Zve téměř úpěnlivě Mrštíka do Meziříčí na schůzi. 10. I. 1922 zmiňuje se o různých interních záležitostech moravské literární organizace a říká: „*O těchto vnitřních věcech nesmí se veřejnost dozvědět, nebo bychom měli ostudu. Bili by do nás ze všech stran.*“ Vedle konvenčních a soukromých dopisů je zajímavější Bystřinova zmínka z 10. VII. 1924 o Súčovské republice, není to snad první zmínka a prvé kořeny?

Naproti tomu s Ondřejem Přikrylem (1862—1936), prostějovským lékařem a dialektickým „pěsničkářem“ vyměnil A. Mrštík jen jeden dopis. Dne 19. IX. 1910 O. Přikryl věří, že jeho hanáctina u nás bude oceněna až později a proto jí také zůstal věren až do Kroneke Hané r. 1936. Prostějovský farář Karel Dostál-Lutinov (1871—1923) žádal Aloise Mrštíka o příspěvky pro Nový život a vzpomněl na něho i pohlednicí z Benátek. Je známo, že Z. d. Wolkrová, matka básníka, byla známou recitátorkou. Psala Mrštíkovi 24. II. 1914, jak je ráda, že její návrh o recitování našel u Kola ohlas, a doufá, že nezklame. Upozorňuje, že v březnu 1914 slaví abrahamoviny Machar a Sova, které nutno recitovat.

K těmto několika hanáckým autorům korespondujícím s A. Mrštíkem, patří i dvě výrazné postavy z okruhu Vlasteneckého muzejního spolku, a to Josef Klvaňa a Fr. Kretz. Klvaňovy dopisy (1851—1919) jsou vlastně s rodinou Mrštíkovskou nejstarší a patří Vilémovi. Již r. 1896 přihlašuje se Klvaňa k Mrštíkovi boji „*Za starou Prahu*“ následujícího roku oceňuje národopisnou práci obou bratrů a upozorňuje na nutnost zachování národně lidového materiálu a památek a jeho respektování při ženských ručních pracích a jeho zdůraznění při úpravě osnov. Také v třetím dopise zasahuje podnětně k dalšímu národopisnému uplatnění prací ve škole. Fr. Kretz (1859—1929) brzo po smrti Vilémově si stěžuje na to, jak Otto nevhodným způsobem inseruje Zumry a oceňuje Tůmovu vzpomínku na Viléma na schůzi novinářské.

Konečně k těmto olomouckým stykům patří i stížnosti tiskárny (Kramář a Procházka), že se neplatí tiskárně za tisk Revue a že nebyl zaplacen ani separátní otisk Paní Urbanové (1889).

Přestože žeň mrštíkovské korespondence s Hanou a Olomoucí nebyla tak bohatá, přece zasluhovala zmínky.

¹ Při této příležitosti neubráním se, abych neuvedl, jak např. vzpomínal Viléma Břeně k Otýn (1871—1926). Broji v dopise Aloisovi 4. XII. 1912 proti pálení Vilémovy pozůstalosti, protože každá řádečka Vilémova je důležitá pro jeho charakter. „*A zdá se mně — píše — že spaluje jeho práce, byť částičky jen, zadržujete jemu hrálo i po smrti.*“ „*Každý průměrný inteligent ví, že Vilém nebyl jenom spisovatelem, ale zápasníkem za ideje houževnatým.*“ Otýn se zmiňuje podobně, kde všude přednášel o Vilémovi.

DALIBOR DOUBEK A MORAVSKÁ FILHARMONIE

(K 5. výročí smrti prvního dirigenta MF v Olomouci.)

S osvobozením naší vlasti letos také vzpomeneme vzniku Moravské filharmonie v Olomouci a současně nemůžeme nechat stranou vzpomínku na prvního uměleckého ředitele tohoto tělesa, Dalibora Doubka. Zemřel dne 12. VII. 1955 v Písku jako ředitel hudební školy O. Ševčíka.

Stačil pouze jeden rok jeho práce s Moravskou filharmonií od května 1945 do září 1946 a jeho jméno se zapsalo natrvalo do historie Moravské filharmonie a města Olomouce. Byl první, který zvedl taktovku nad nově vytvořeným orchestrem v pohnutých dobách květnové revoluce 1945. Připravoval s dalšími spolupracovníky již v ilegalitě, v dobách hudebně výchovných koncertů na půdě Žerotína symfonický orchestr města Olomouce, když viděl uvolněné české hudebníky, nasazené na brigádnických pracích, členy bývalého německého orchestru v Olomouci, nebo když se doslechl o vybombardování českého divadla v Českých Budějovicích a nezaměstnaných jeho členech orchestru. A pak následovala všechna hlavní tíže práce na D. Doubkovi. Umístění zkušebny MF v bývalém Geislerově sále Žerotína, převzetí archivu bývalého městského německého orchestru jako základu pro první podniky nového tělesa, první honoráře angažovaným hudebníkům, první uplatňování se orchestru na veřejnosti, při slavnostních aktech, mezi pracujícími továrny v Mariánském Údolí, v Národním domě a jinde. Že tato práce nebyla snadná, že se někdy hudebníkům nedostávalo, že tu především byly pesimistické řeči kolem jejího života vznikajícího orchestru, bylo nabíledni. A snad právě toto bylo velkým hrdinstvím Dalibora Doubka a ovšem i jeho spolupracovníků, že na tyto hlasy nedal, že věřil v možnost existence orchestru složeného z profesionálních umělců. Tuto víru mohl mít jen ten, který viděl jasně perspektivy nové socialistické kultury a velkého rozmachu českého reprodukčního umění. Nemalou měrou mu v tom pomáhaly zkušenosti z dřívějších let, kdy mívával často mnoho příležitosti k zakládání orchestrů a jejich udržení.

Dalibor Doubek se narodil 25. září 1898 v Táboře z muzikantské rodiny ředitele soukromé školy hudební. Po vystudování tábořské reálky (1909—1913) se stal žákem pražské konservatoře ve varhanní třídě prof. J. Kličky. Dříve, než skončila první světová válka, absolvoval roku 1917 toto oddělení a nastoupil místo profesora hudby na gymnasiu v Kragujevací (Jugoslávie), kde též vyučoval hře na klavír a zpěvu. Víme, že v těchto místech působilo tehdy dosti českých hudebníků (Hoffmeister, A. Förster aj.), získaných zase mnoha jihoslovanskými žáky pražské konservatoře. Domov však přilákal Doubka nazpět roku 1923. Od té doby po více než dvacet let vidíme jednu a tutéž činnost nadšeného hudebníka. Zakládání vlastních soukromých hudebních škol, působení na kůrech, v pěveckých spolcích, v amatérských symfonických orchestrech. Tak tomu bylo v Přelouči a v Kolíně (1923—1936), v Poděbradech (1936—1938), kde byl sbormistrem Hlaholu, v České Skalici (1939—1943), kde na sebe zvláště upozornil vedením symfonického orchestru. Bylo tomu proto, že v letech 1933—1936 studoval mistrovskou školu pražské konservatoře v dirigentské třídě V. Talicha a na český sever přicházel s poučením nejen školy Talichovy, ale celého vývoje českého reprodukčního umění, poznaného při častých návštěvách Prahy. Kromě toho složil roku 1943 v Brně státní zkoušku ze hry na klavír. Čirou náhodou se dověděl o úspěších D. Doubka s amatérským orchestrem v České Skalici výbor pěvecko-hudebního spolku *Žerotín* v Olomouci a přijal jej od roku 1943 jako učitele své hudební školy a zároveň dirigenta smíšeného sboru i Filharmonie Žerotína. Tak tedy nepřicházel Dou-

bek do Olomouce bez zkušeností s amatérskými orchestry, s tíživou a nákladnou jejich prací, s hašteřivostí vystupujících, s osobními zášťemi a se základními často nedostatky technickými. Avšak právě válečná léta dávala mnohde tyto stíny práce stranou, zvláště v místech bez málo rozvinutého kulturního ruchu. Tak i v Olomouci vidíme, že Doubek dovedl v Žerotínu zcelit těleso, věnovat se především provádění díla národních klasiků B. Smetany a Antonína Dvořáka a tím dát hudbou posilu lidu. Památná jsou trojí manifestační provádění Smetanovy *Mé vlasti*, tři večery z díla A. Dvořáka, dále pravidelné hudebně výchovně pondělky z díla Smetanova, Fibichova, Sukova aj. A v tomto jednoletém působení Doubkově (vždyť v roce 1945 nebylo možno uskutečnit v první půli roku pro válečné události jakékoliv zkoušky orchestru a sboru), se rodilo v nadšení pro zpěv, jako odpověď na dychtivé zraky mnoha posluchačů z lidu, plánování nového kulturního života v osvobozené vlasti.

Tehdy Revoluční národní výbor v Olomouci pověřil Dalibora Doubka řízením připravovaného Městského symfonického orchestru. Plány tehdy nešly dále než k tomuto titulu. A tehdy se uplatňují organizační schopnosti Doubkovy, známé již z dřívějších let. Dne 16. VI. 1945 řídí Doubek poprvé veřejně vytvořený orchestr v Národním domě na schůzi KSČ. Hraje tři symfonické básně ze Smetanova cyklu *Má vlast*. Byla to slavná chvíle, hodná vzpomínek. Usilovná práce prvního dirigenta, který měl na svých bedrech jak zkoušky, tak koncerty a zájezdy se plně dařila. O prázdninách totiž tehdy sezóna nekončila, ale teprve začínala. Dostalo se také vedení orchestru slibu z úst ministra Zd. Nejedlého, že orchestr ponese název „Moravská filharmonie“, což na podzim r. 1945 bylo úředně potvrzeno. Doubkova píle a houževnatost spojená s nadšením prvních dnů osvobozené vlasti šla dále.

Od první koncertní sezóny 1945—1946 zavedl cyklus desíti abonentních koncertů ve dvou řadách. Vytvořil v nouzi notového materiálu, hudebníků, jejich malé technické připravenosti, v ohni nepřátelské propagace všeho druhu pro Olomouc kulturní události jistě nevídané. Skoro týdně pravidelné koncerty z děl národních klasiků, z ruské hudby, velkých mistrů světové hudby i děl moderních, za účasti sólistů (např. brněnských) kladly na orchestr velké požadavky. Nelze se divit, že koncerty MF v první sezóně pod D. Doubkem nebyly ještě tím, čím byly později. Doubek však stál v Olomouci v první řadě bojovníků za prosazení nového umění, razil cestu novým terénem; jen dokonalé reprodukční umění mohlo tyto překážky snadněji překlenout.

Od 1. X. 1946 byl D. Doubek vystřídán prof. Fr. Stupkou a sám odešel jako ředitel hudební školy do Rýmařova, kde vybudoval zase na pohraniční výspě nové dílo. Od roku 1949 podobně se zasloužil o vybudování hudební školy v Jeseníku, odkud pořádal jako jeden z průkopníků výchovy lidu kulturní brigády po pohraničí. Měl po ruce zase malý orchestr hudební školy a též sám jako zručný klavírista seznamoval nové obyvatele s díly naší národní hudební pokladnice. Rokem 1951 se však skončila význačná práce, kterou Doubek zasvětil hudebně kulturnímu povznesení Olomouckého kraje. Od 1. XI. 1951 se ocitl opět ve své rodné jihočeské krajině, kam jej jistě táhly rodové svazky. Stal se ředitelem hudební školy O. Ševčíka v Písku. Byl to pro něj neméně čestný úkol vésti ústav, v jehož blízkosti kdysi pracoval náš světově proslulý houslový pedagog O. Ševčík. Doubek šel tam ve stopách svých dřívějších činností na hudebních školách. Založil symfonický orchestr učitelů hudební školy, věnoval se komposici instruktivních skladeb, podnikal koncertní zájezdy po Českobudějovickém kraji. V roce 1953—1954 byl dokonce ředitelem hudební školy v Českých Budějovicích, od 1. II. 1952 krajským inspektorem hudebních škol.

V Olomouci bude žít jméno Dalibora Doubka nerozlučně spojeno s historií a počátkem Moravské filharmonie. Čím více se těleso upevňovalo hospodářsky a umělecky, tím více si mnozí uvědomovali těžké základy orchestru, budova-

ného Doubkem, tím, jenž první zvedl taktovku, aby vedl Moravskou filharmonii umělecky. Také ve dnech 15. výročí osvobození Olomouce a vzniku MF se tato nezvratná skutečnost připomíná spolu se vzpomínkou na zemřelého D. Doubka.

Literatura: VI. GREGOR: Vznik Moravské filharmonie, *Hudební rozhledy*, roč. 1/1948, č. 6-7. Týž: Deset let Moravské filharmonie, *Sborník 10 let MF*, Olomouc 1955. Vzpomínky C. Černého, manželky D. Doubka aj.

DROBNÉ ZPRÁVY

Osudy památného zvonu v Úsově.

Úsovský kostel, jehož patrocinium souvisí nepochybně s osobou držitele Úsova Jiljí z Švábenic, který zde seděl kolem roku 1260, byl od základů přestavěn v roce 1736. Z původního kostela se dochoval do nedávné doby svým stářím významný zvon z roku 1474. Podle heraldické výzdoby, vlašského a boskovického erbu, byl zvon pořízen na náklad vdovy Barbory z Vlašimě, která pocházela z rodu Boskoviců. Dále náležel k plastické výzdobě zvonu několikrát opakovaný reliéf Ukřižování spolu s nápisem Anno Domini 1474 in honorem Mariae virginis assumpti. Tuto významnou památku kovářského řemesla, jehož historie je na Moravě tak málo probádána, stihl za druhé světové války osudný zásah: přes vynikající památkovou hodnotu byl zvon zabaven a odvezen. Po osvobození se sice vrátil zpět do Úsova, během dopravy byl však tak poškozen, že po dobrozdání chrámového družstva v Pelhřimově byl přelit firmou Michera v Brně. K docílení souzvuku s druhým úsovským zvonom Anna z roku 1500 byla jeho původní váha 310 kg zvětšena o dalších 75 kg. Tak byla tato památka značně porušena i ve své původní hmotě. Jediným vnějším znakem jeho starobylosti je stručný nápis In honorem B. Mariae V. Fusa 1474. Refusa 1948.

Stanislav M a k a s.

K obrázkům na obálce:

1. Z nové expozice muzea v Bruntále, otevřené 8. 5. 1960. Foto J. Juryšek.
2. Z nové instalace státního zámku v Bruntále, otevřené 8. 5. 1960. — Z nové instalace zámku Jánský Vrch v Javorníku ve Sl., otevřené 15. 5. 1960. Foto J. Juryšek.
3. Znaky Horního Města a vyobrazení hornické práce na empoře kostela v Horním Městě, okres Rýmařov. Foto Fotografia Rýmařov. — (K článku Fr. Procházky).
4. Z jubilejní výstavy „15 let výtvarného umění v Olomouckém kraji“ v galerii v Olomouci, otevřené 8. 5. 1960. Foto J. Juryšek.

Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci vydává KVS Olomouc, nám. Republiky č. 6. Řídí Bohumil Šula, technická redakce Vladimír Jochman.

Grafická úprava Božena Hubáčková.

Tisknou Moravské tiskařské závody, n. p., závod 11, Olomouc, Dominikánská 3.

Číslo 86 vyšlo v červnu 1960.

T 07 01375

Hlas pro kandidáty Národní fronty je hlasem pro politiku, kterou v zájmu lidu jako vedoucí síla Národní fronty obětavě provádí Komunistická strana Československa, je hlasem pro nové úspěchy na cestě socialismu a komunismu!

Provolání ÚV KSČ a ÚV NF k voličům.